

Kvinnliga poliser fyller 50

Precis i dagarna – den 1 augusti – fyllde kvinnlig polisiär närvaro i Stockholm 50 år. Den dagen började 24 kvinnor sin utbildning på Statens polisskola. Tidigare det året hade de tagits ut och anstälts av Poliskammaren i Stockholm. Det var en pionjärinsats – tidigare hade kvinnor bara kunnat bli polissystrar. De första fick – framförallt på grund av fackets motstånd – vandra en knagglig väg, inte bara i ”Träsket”. Kvinnor fick vänta till 1971 på en åtminstone formell jämställdhet inom polisycket.

Polisfackets behandling av kvinnor inom polisen i Stockholm från 1958 till 1971 hör till de områden vi har minst anledning att vara stolta över. Kanske vore rentav en offentlig ursäkt på sin plats så här i samband med jubileumsåret? Möjligen kan det vara en förmildrande omständighet att polisfacket i länet på senare år tagit tydlig ställning för kvinnors jämställdhet inom yrket och därmed bidragit till att den infekterade debatten om kvinnlig polis i Stockholm som pågick i rätt osympatiska former i medlemsleden under slutet av 1900-talet numera tystnat. Under de senaste decennierna har polisfacket i länet även aktivt börjat verka för fler kvinnor på fackliga förtroendeposter.

Forskningens betydelse

Forskningens betydelse för polisarbetet understryks än en gång av ett arbete som genomförts av Johanna Dahlgren, Umeå universitet, i sin roll som både historiker och genusforskare. Genom det får vi en mycket god inblick i vår närmaste historia – den om kvinnor inom Stockholmspolisen 1958 till 1971 publicerad i våras.

Blåljus återger hela Johannas arbete som PDF-fil och rekommenderar det varmt som läsning. Det är svårt att tänka sig en bättre sammanställning av den här epoken och striden som ledde fram till kvinnans idag självklara ställning inom Polisen.

Tjänstgöring i ”Träsket”

Det började som sagt med att Poliskammaren i Stockholm annonserade efter kvinnor för utbildning till poliser. I början på 1958 var de färdiga och de placerades alla på vaktområdet Klara. Varför just där?

Det får vi aldrig säkert veta men dåvarande polismästaren har sagt att han valde Klara för att tjänstgöringen i ”Träsket” – Stockholms besvärligaste och mest brottsbelastade område – verkligen skulle visa om kvinnor kunde klara uniformspatrulleringen. Från annat håll hävdades att Klara valdes av den enkla anledning att det var den enda vaktområdet som erbjöd en praktisk lösning på toaletter, duschar och piketrum som kvinnor inte behövde dela med män.

Blev ”svartfötter”

Placeringen väckte genast protester. Klarapoliserna undrade varför de skulle behöva ta hela ”bördan”. Att patrullera med en kvinna innebar enligt dessa en dubbel uppgift dels att tampas med buset, dels att skydda kvinnan. Kamraterna, förening för Stockholms polismän, menade att det var orättvist både mot män och kvinnor att placeringen begränsades till Klara. För övrigt hävdade föreningen principen om lika lön för lika arbete samtidigt som man slog fast att kvinnor inte passade för uniformspatrullering. Den här motsägelsefulla inställningen går som en röd tråd genom hela föreningens hantering av kvinnlig polis under den här epoken.

Kamraterna organiserade obefordrade poliser i Stockholm och var inte med i Svenska polisförbundet vid den tiden. Det ställde till ytterligare en komplikation. De kvinnliga poliserna blev med tiden – med all rätt – urförbannade på Kamraternas beteende mot kvinnliga poliser, begärde utträde och gick in i Svenska Polisförbundet. Därmed blev de enligt tidens syn ”svartfötter” med alla de komplikationer det innebar. Jag som började 1962 hann uppleva hur otroligt laddat det begreppet var ännu vid den tiden. Det lilla fåtal som stod utanför Kamraterna hade det inte kul.

Driva bort kvinnorna

Det som dominerar Kamraternas agerande under perioden är uppfattningen att kvinnor inte passar till uniformerad patrullering. Det var naturligtvis också en dominerande medlemsuppfattning. Utan den hade man inte kunnat driva frågan så hårt.

Det motsägelsefulla argumentet att lika lön kräver lika arbete var inte ett jämställdhetssträvande från föreningens sida utan ett maskerat sätt i driva bort kvinnorna. Föreningen räknade iskallt med att om man genomdrev det stenhårda kravet på åldersordning skulle kvinnorna försvinna av sig själva.

Sju år i Slottsbacken

Åldersordningen på den tiden täckte in hela det polisiära livet från den dagliga fördelningen av patrulleringsområden till befordran från konstapelsgraden. Den innebar i praktiken att man måste räkna med minst sex till åtta års fotpatrullering (på vaktdistrikt var biltjänst sällsynt eller obefintligt) innan man kunde nå någon lindring i form av annan tjänst.

Vid den här tiden bytte man också 1800-talets linjepatrullering mot områdespatrullering. Mitt första yttre befäl i Gamla stan hade just gått den s k högre kursen för befordran. Större delen av sina första sju år som polis hade han tillbringat med att dag och natt gå Slottsbacken upp och ner. Den linjen tilldelades han när han började och den behöll han till befordran.

Åldersordning helig ko

I det ljuset måste man se de manliga polisernas till synes löjliga fixering vid sina ”rättigheter” enligt åldersordningen. Det är den enda svaghet jag hittills kunnat hitta i Johanna Dahlgrens

arbete. Hon borde belyst den dåtida poliskulturen. Den är viktig för att förstå det fackliga agerandet – om än inte försvara det.

På senare år har receptionstjänst på stationerna inte varit eftertraktad. I det ljuset är det kanske svårt att förstå vad det betydde 1958 att bli halv- eller helvakt. Det innebar att delvis eller helt byta den stenhårda fotpatrulleringen i brännande sol och vinande snöstorm i ständig kamp mot illasinnat bus och nitiska inspektionsöverkonstaplar mot den varma, trygga stationen med gott sällskap, ständigt påfylld kaffekopp och andra bekvämligheter. Inte undra på att åldersordningen var en helig ko för den tidens män.

Kampanj mot kvinnliga poliser

Att kvinnor skulle tränga sig före i den kön var en mardröm och oron för detta fick männen att handla på ett sätt som vi idag inte alls kan förstå eller acceptera. Man kan lugnt säga att Kamraterna drev en kampanj mot kvinnliga poliser i allmänhet och kvinnliga ordningspoliser i synnerhet. I bakgrunden fanns också en oro för att arbetsgivaren använde kvinnor som en väg att fylla på den underbemannade Stockholmspolisens. Kamraterna menade att en bättre väg vore att med högre lön och bättre arbetsvillkor dra fler män till kåren.

En följd av allt bråket var att rekryteringen av kvinnor till Stockholmspolisens gick ner under 1960-talet. En ny försöksverksamhet startade 1969 på initiativ av Rikspolisstyrelsen och Svenska Polisförbundet. Kvinnliga poliser placerades nu efter utbildningen vid skyddssektioner och utredningsenheter där de inte skulle tjänstgöra i uniform.

Kvinnor strömmade in

Men 1965 hade polisen blivit statlig och var skyldig att följa de regler som gäller för statlig anställning. Det behövdes bara att två företagsamma kvinnliga poliser 1971 överklagade beslutet att de skulle utestängas från uniformstjänst. Redan senare samma år var det slut med försöksverksamheten och kvinnor strömmade in i den uniformerade patrulleringen. Åratal av debatt med en hel del beklämmande övertoner följde. Idag upplevs kvinnor av en stor majoritet som ett helt naturligt och värdefullt inslag i den yttre tjänsten.

2008 kommer ett nytt jubileum. Inte bara är det 50 år sedan de första kvinnorna i polisuniform dök upp på Stockholms gator – det är 100 år sedan den första kvinnan anställdes vid polisen. 1908 började sjukvårdsutbildade polissystrar arbeta på Stockholms polisstationer som en följd dels av ett stort behov, dels av positiva erfarenheter som strömmat in från Tyskland.